

BİR GRUP GENÇ YETİŞKİN ERKEKTE UYUŞTURUCU MADDE KULLANIMINA YÖNELİK GÖRÜŞLER

Opinions of a Group of Young Adult Men Towards Psychoactive Substance Use

Dr. Servet Ebrinç¹, Dr. Cengiz Başoğlu¹, Dr. Mesut Çetin², Dr. Ferit Karaduman³,
Dr. Necati Çobanoğlu⁴, Dr. Beyhan Maden⁵

Özet

Amaç: Bu çalışmada amaç, madde kullananların madde ve madde kullanımı konusundaki görüş ve değer yargılarının madde kullanmayanlarınkinden farklı olup olmadığını belirlemektir.

Yöntem: Çalışmaya alınan 1945 genç yetişkin erkek deneye sosyodemografik özellikler ile sigara, alkol ve psikoaktif madde kullanımı ve bunlara yönelik görüşlerin soruşturulduğu bir anket doldurtulmuştur. 1600 denegin sonuçları “madde kullanmayanlar, deneyenler ve kullananlar” şeklinde üç alt gruba ayrılarak, istatistiksel değerlendirme yapılmıştır.

Bulgular: Her üç alt grupta da %50'nin üstünde sıklıklarda “madde ve kullanımına yönelik bilgi eksikliği olduğu” görüşü saptanmıştır. Esrarın “sigara ve alkolden daha tehlikeli olmadığı”, “bağımlılık yapmadığı”, “diğer maddelere başlamaya yatkınlık yapmadığı” ve “uyuşturucu maddelerin kişiyi sorunlarından uzaklaştırdığı” şeklindeki görüşlere madde kullananların, madde deneyen ve kullananlara göre daha yüksek; “irade zayıflığının madde kullanmayı arttırdığı” görüşüne ise daha az sıklıklarda katıldıkları saptanmıştır. “Sorunlara sahip olmanın madde kullanmayı arttırdığı”, “bireyin madde kullanmayı denetleyebileceği”, “bir kez madde kullanımının riskli olmadığı” ve “güçlü iradeleri nedeniyle maddeyi denemekle bağımlı olunmayacağı” şeklindeki görüşlere madde kullanan ve deneyen grupların kullanmayan gruba göre daha yüksek sıklıklarda katıldıkları saptanmıştır.

Sonuç: Sonuç olarak madde deneyen ve kullanan bireylerde madde ve kullanımına yönelik olarak riskli bir güven hissinin bulunduğu ve konunun önemini kavramada bilişsel zorluklarının olabileceği kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uyuşturucu madde, bağımlılık, genç yetişkin

Summary

Objective: The aim of this study was to determine whether there exists any difference between substance users and nonusers with regards to opinions and moral values about substance abuse.

Methods: In the study, 1945 young adult male subjects complete questionnaire inquiring sociodemographic variables and subjects opinions towards cigarette, alcohol and psychoactive substance use. All statistical assessments were conducted by dividing the 1600 subjects who successfully completed the questionnaire into three subgroups, i.e. non-users, substance users and the ones who tried.

Results: More than 50% of all three subgroups had the common idea that “they had lack of knowledge concerning substances and its abuses”. The items about marihuana “is not more dangerous than cigarette and alcohol”; “not causing dependency”; “do not result in co-dependency”; and “psychoactive substance helps individual gets away from his daily problems” were more commonly agreed by substance users than non-users, whereas they less frequently agree to the item stating “willpower insufficiency increases substance use”. Other items that substance users more commonly agree were; “Having problems increases substance use”; “individual could control substance use”; “one time substance use do not carry any risk” and “because of strong willpower they have, they would not be dependent even if they try the substance”.

Conclusion: As a conclusion, it was determined that individuals who try or use substances have a risky self-trust towards substance use and have cognitive difficulties in perception of the importance of psychoactive substance use.

Key words: Psychoactive substance, dependence, young adult.

¹ Yrd. Doç. Dr. GATA H.Paşa Eğitim Hastanesi, Psikiyatri Servisi Şef Yard.

² Prof. Dr. GATA H.Paşa Eğitim Hastanesi, Psikiyatri Servisi Şefi

³ Uzm. Dr. Sivas Askeri Hastanesi, Psikiyatri Servisi

⁴ Uzm. Dr. Girne Asker Hastanesi, Psikiyatri Servisi

⁵ Uzm. Dr. Diyarbakır Asker Hastanesi, Psikiyatri Servisi

GİRİŞ

Uyuşturucu madde kullanımı çağımızın en ciddi ve en kapsamlı toplumsal sorunlarından biridir. Gerek toplumun her kesimini etkilemesi, gerekse toplumun kesimleri arasında sınır tanımaz yaygınlığı sorunun önemini daha da artırmaktadır. Alkol ve madde kullanımı ile psikiyatrik hastalıklar arasında kuvvetli ilişkilerin olduğu ileri sürülmüştür (1). Bu ilişkiyi araştıran çalışmalarda, alkol ve madde kullanımına bağlı psikiyatrik morbidite sıklığının artması kadar; psikiyatrik bozukluğun alkol ve madde kullanımını başlatıp arttırabileceği ileri sürülmüştür (2, 3).

Madde bağımlılığı son 20-30 yılda giderek daha büyük sorun olmaya başlamıştır. Bağımlılık hastalığı psikiyatrik bozukluklar arasında en sık olanıdır. Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan bir Epidemiyolojik Alan çalışmasında yaşam boyu bağımlılık ya da kötüye kullanma oranları alkol için % 15, madde için % 6 bulunmuştur. Tüm yaş gruplarında en fazla sıklığın erkeklerde olduğu bildirilmiştir (4).

Ülkemizde sanayileşmenin getirdiği kentleşme ve kırsal bölgelerden kentlere göçün artması gibi nedenlerle toplumun temel değer yargılarının az veya çok değişmeye başladığı, bunun da geleneksel toplumun oto-kontrol mekanizmalarının zayıflamasına ve bireylerin sosyal yalnızlık, yabancılaşma ve kimliksizlik gibi kaotik süreçlere sürüklenmesine neden olacağı ve böyle bir süreçte çaresizleşen bireylerin yeni doyum yolları aramasının ve kendine ve topluma zararlı tercihlere yönelmesinin kolaylaşacağı ileri sürülmüştür (5, 6).

Ülkemizdeki epidemiyolojik veriler daha ziyade ergenlerle ve lise öğrencileriyle sınırlıdır. 1991 yılında lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada alkol dışı herhangi bir maddeyi yaşam boyu en az bir kez kullanmış olma oranı %2,6 iken, bu oran 1995 yılında benzer bir örnekte %7'ye çıkmıştır. Çalışmalardaki yöntem ve örneklem farklılıkları nedeniyle tam bir karşılaştırma yapılamazsa da hastane başvuruları, polis ve mahkeme kayıtları, yakalanan madde miktarı ve madde alımına bağlı ölümlerdeki artış gibi veriler ülkemizde de madde kullanımı ve ilişkili bozuklukların yaygınlığının son yıllarda önemli bir düzeyde arttığını göstermektedir (7).

Bugüne kadar alkol ve madde kullanımına

ve kullananlara yönelik doktor, hemşire, sosyal uygulamacı ve psikolog gibi profesyonellerin görüş ve tutumlarını değerlendiren pek çok çalışma yapılmıştır (8-10). Bunun yanında ergenlerde ve yetişkinlerde, hasta ve toplum bazında alkol ve madde kullanımına yönelik tutum ve görüşlerin araştırıldığı çalışmalar da vardır (11-14).

Amerikan Madde Bağımlılığı ve Kötüye Kullanımı Ulusal Merkezi (National Center on Addiction and Substance Abuse:CASA) 1995 yılında 2000 yetişkin ve 400 ergende, 1996 yılında ise 1200 ergen ve 1166 ebeveynde madde kötüye kullanımı ve bağımlılığına yönelik Amerikan halkının görüşlerini saptama çalışması gerçekleştirmiştir (15). Araştırmaların sonucundan madde kötüye kullanımı için en önemli risk faktörlerinin: i) illegal ilaçlara yakınlık; kolay elde edebilirlik, ii) illegal ilaçlara yönelik tutum ve görüşler; faydalı ya da zararlı olarak görüp görmeme, iii) davranım standartları; ergenin yaşamında ilaç kullanımının yanlış olduğu gibi davranış ölçütlerinin gelişmiş olması, iv) aile yaşamı; ergenin ailesinin özellikleri olduğu ortaya çıkmıştır. Bunlardan en tehlike arz edeni ise illegal ilaçlara yakınlık-kolay elde edebilirlik olarak bildirilmiştir. Yine bu çalışmalarda ergenlere özgü risk faktörlerinin (doğal özellikleri ve tutumları) madde kötüye kullanım riskini arttırdığı saptanmıştır. Okul yaşamına daha büyük ilgi gösteren, maddeden temiz okula devam eden, aktif bir inanç yaşamına sahip olan ve sigara içen, alkol alan ya da esrar kullanan arkadaşlara sahip olmayan ergenlerin madde kötüye kullanımını en az riskle karşıladıkları saptanmıştır.

Amerikan ordusunda yapılan bir çalışmada sigara içme davranışının ön belirleyicileri olarak; erkek cinsiyet, daha genç yaş, sigaraya yönelik göreceli olumlu inanç ve değer yargılarının sigara/pipo içimiyle daha büyük bir prevalans gösterdiği bulunmuştur (16). Önceki birçok çalışmada erken ergenlik döneminde alkol ve/veya tütün kullanımının, tipik olarak esrar kullanımının önünde gelen bir davranış olduğu; esrar kullanımının da diğer daha sert ilaçlara-maddelere geçişte önde gelen bir davranım olduğunu ileri sürülmüştür (17). Bu bulgu alkol kullanımının, her nasılsa ardısıra hard ilaç kullanımına neden olduğu yanlış yorumuna götürmüştür. Bu bakış açısından hareketle gençlerin alkolden uzak tutulması ile daha ileride olabilecek olayların önüne geçilebileceği savı oluşturulmuştur. Son

yıllarda yapılan başka çalışmalarda ise toplumda alkol, madde ve sigara içimine yönelik mit, tutum ve yaklaşımların değişmesi araştırılmıştır (18, 19).

Ülkemizde madde kullanımı ve kullananlara yönelik görüş ve değer yargıları konusunda yapılan araştırma sayısı yok denecek kadar azdır. 1970’li yıllarda Özügurlu ve Köknel’in (20) ilaç bağımlılığına yönelik yargıların değerlendirildiği bir çalışmada madde kullanmaya iten nedenlerin başında toplum baskısı, irade zayıflığı ve kişisel yetersizliğin geldiği ileri sürülmüştür. Uyuşturucu maddeler konusunda eğitim gereksinimlerinin araştırıldığı lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada ise madde kullananların yardıma ihtiyaç duydukları, bu kişilere yardım edilmesi gerektiği, madde kullanımının toplumsal bir sağlık sorunu olduğu ve toplumun uyuşturucu madde ve kullanımının zararları ve korunma yolları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı görüşleri ankete katılanların yarıdan fazlasınca ifade edilmiştir (21). Asker popülasyonunda 1997 yılında yapılan madde kullanımı yaygınlığı ve madde kullanımına yönelik görüşlerin sorgulandığı bir çalışmada da grubun yarıdan daha fazlasının “gençlerin madde ve kullanımı hakkında yeterli bilgilerinin olmadığı” görüşünde olduğu saptanmıştı (22).

Bu çalışmada madde kullananların madde ve madde kullanımı konusundaki görüşlerinin madde kullanmayanlarınkinden farklı olup olmadığını belirlemeyi amaçladık.

YÖNTEM

Örneklem: Bu amaçla ülkemizin her bölgesinden ve ilinden gelerek askerlik hizmetine yeni başlamış henüz 1 aylık acemi asker olan 1945 erkek birey çalışmaya alındı. Deneklerin ilkokul mezunu ve çalışmaya gönüllü olması ölçütlerine uyuldu. Doğum yerlerine göre tüm grubun % 10,3’ünü Marmara, %15,3’ünü Ege, %12,5’ini Akdeniz, %20’sini İç Anadolu, %14,6’sını Karadeniz, %12,1’ini Doğu Anadolu ve % 15,2’sini Güney Doğu Anadolu bölgelerinden gelenler oluşturmaktaydı. Yine askerlik öncesi dönemde tüm grubun %33,1’i köy-kasaba, %52,4’ü şehir merkezi ve %14,5’i büyük şehir merkezlerinde yaşamaktaydı.

Veri toplama araçları: Çalışmada iki ya da daha fazla seçenekli soruların yer aldığı yarı yapılandırılmış bir anket kullanıldı. Anket; bire-

yin ve ailesinin sosyodemografik özellikleri ile sigara, alkol ve madde kullanım alışkanlıklarının soruşturulduğu birinci bölüm ve psikoaktif maddeler ve bunların kullanımına yönelik görüşlerin soruşturulduğu ikinci bölümden oluşuyordu. Birinci bölümde deneklere sorulan uyuşturucu madde kullanımıyla ilgili soruda; “ a. Maddeyi yaşamım boyunca hiç kullanmadım, b. Sadece bir kez denedim, c. En az iki kez ya da daha fazla sıklıkta kullandım.” seçenekleri vardı. Psikoaktif maddeler ve bunların kullanımına yönelik görüşlerin soruşturulduğu ikinci bölümde ise “a. katılıyorum, b.katılmıyorum” şeklinde iki cevap seçeneği olan 14 adet madde vardı. Bu bölümde uyuşturucu maddeler hakkındaki genel bilgi, bireyin madde kullanımını denetleyebilme gücü, uyuşturucu maddelerin zararları ve madde kullanımının tedavisi konusundaki görüşler işlenmektedir. Bu maddelerin tümü aşağıda sıralanmıştır:

- a) Uyuşturucu maddeler sağlığa zararlıdır.
- b) Esrar kullananlar diğer maddeleri de kullanmaya yatkındır.
- c) Gençlerin uyuşturucu/uyarıcı maddeler hakkında yeterli bilgileri var.
- d) Uyuşturucu maddeler insanı sorunlarından uzaklaştırır.
- e) Esrar, alkol ve sigaradan daha tehlikeli değildir.
- f) Uyuşturucu maddeleri kullananlar zayıf iradeye sahip insanlardır.
- g) Sorunları olan kişiler uyuşturucu / uyarıcı madde kullanırlar
- h) Uyuşturucu/uyarıcı madde bağımlılığı tedavi edilemez.
- i) Kişi uyuşturucu/uyarıcı madde kullanımını denetleyebilir.
- j) Bir kez uyuşturucu kullanmaktan bir şey çıkmaz.
- k) İradem kuvvetlidir, uyuşturucu maddeleri denesem de bağımlı olmam.
- l) Esrar bağımlılık yapmaz.
- m) Bir arkadaşım uyuşturucu kullansa, ben bırakmasına yardım edebilirim.
- n) Uyuşturucu maddelerin etkilerinin nasıl olduğunu merak ediyorum.

İşlem: Anket uygulaması, önceden planlanan tarihlerde askeri birliklere bir uygulama ekibiyle gidilerek yapıldı. Ekipte psikiyatri uzmanı bir doktor, 2 uzmanlık öğrencisi doktor,

birer psikolog ve sosyal hizmetler uzmanı ve 2 hizmetli personel bulunuyordu. Anket uygulaması 09.00-12.00 ve 13.30-16.30 saatleri arasında eğitim dershanesi olarak kullanılan bir salonda yapıldı. Denekler iki yüzerli gruplar halinde uygulamaya alındı ve her uygulama için 30 dakikalık bir zaman verildi. Her uygulama öncesi gelen gruplara anket ile ilgili açıklayıcı konuşma yapıldı. Anket uygulaması esnasında ekip üyeleri salonda dolaşarak, danışan deneklere açıklayıcı bilgiler verdi.

Verilerin değerlendirilmesi: Anket uygulaması sonucunda 345 denegın anketi yeterince doldurmadığı görülerek, bunların formları değerlendirmeden çıkarıldı ve yeterli görülen 1600 anket sonucu değerlendirilmeye alındı. İstatistiksel değerlendirmede SPSS (versiyon 10.0) paket programı kullanıldı. Çalışma grubu uyuşturucu madde “kullanmayan”, bir defa “deneyen” ve birden daha fazla sıklıkta “kullanan” olarak üç gruba ayrıldı. Gruplar arası istatistiksel değerlendirmeler ki-kare (χ^2) testi kullanılarak yapıldı. Yaş değişkeni için gruplar arasında ANOVA (Tek Yönlü Varyans Analizi) kullanıldı.

BULGULAR

Tüm çalışma grubunun yaş ortalaması 21,52±2,05 (aralık=17;20-37 yaş) olup; 1600 denegın 1357 (%84,8)’si uyuşturucu madde kullanmayan, 92 (%5,8)’si sadece bir kez deneyen, 151 (%9,4)’i ise en az iki kez ya da daha sık olarak madde kullananlardı.

Gruplar arasında yaş ortalamaları yönünden madde kullanmayan (21,48±2,05; medyan=21; range=17;minimum-maksimum: 20- 37), deneyen (22,12±2,33; medyan=21; range=9; minimum-maksimum: 20-29) ve kullanan (21,51±1,76; medyan=21; range=11; minimum-maksimum:20-31) gruplar arasında farklılık anlamlı düzeyde idi ($F=4.106$, $sd=2,1598$, $p<.02$). Madde kullanmayan, deneyen ve kullanan gruplar arasında diğer bazı sosyodemografik özellikler açısından da anlamlı düzeyde farklılıklar vardı. Madde kullanan grupta okulunu terk edenler ($\chi^2=12.126$, $sd:2$, $p<.02$), iş yaşamı düzensiz ve süreksiz olanlar ($\chi^2=19.566$, $sd:2$, $p<.001$) madde kullanmayan ve deneyen gruplara göre anlamlı düzeyde daha yüksek sıklıkta idi. Hem madde kullanan, hem de deneyen gruplarda kentsel alanda yaşıyor olma ($\chi^2=49.851$, $sd:2$, $p<.001$), sigara

($\chi^2=73.133$, $sd:2$, $p<.001$) ve yaşam boyunca 40 kez ve daha üstünde alkol kullanma ($\chi^2=331.060$, $sd:4$, $p<.001$) sıklıkları madde kullanmayan gruba göre anlamlı düzeyde daha yüksek oranlarda bulunmuştur. Gruplar arasında medeni durum ve ekonomik düzey açısından ise anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Tablo 1).

Uyuşturucu madde deneyen ve kullananlarda kullandıkları maddelerin cinsine göre kullananların sayı ve sıklıkları Tablo 2’de gösterilmiştir. Buna göre hem deneyenlerde hem de kullananlarda en fazla sıklıkta kullanılan uyuşturucu madde esrardı. Yatıştırıcılar ikinci, uçuucu maddeler üçüncü sırayı alıyordu.

Uyuşturucu madde ve kullanımına yönelik görüşlere katılıp katılmama sıklıklarının gruplar arasında istatistiksel olarak değerlendirilmesi Tablo 3 ve 4’te verilmiştir. Madde kullanmayan, deneyen ve kullanan gruplardaki deneklerin yarısından çoğunun “Gençlerin uyuşturucu/uyarıcı maddeler hakkında yeterli bilgileri var” (sırasıyla %74,9; %72,2; %71,8) görüşüne katılmazlar-ken; “Uyuşturucu maddeler sağlığa zararlıdır” (sırasıyla %74.2, %81.5, %74,3) “Bir arkadaşım uyuşturucu madde kullansa, ben onun maddeyi bırakmasına yardım edebilirim” (sırasıyla %59,1; %62,6; %56,3) görüşlerine ise katıldıkları saptandı. Ancak gruplar arasında anlamlı bir farklılık yoktu($p>0,05$). “Uyuşturucu/uyarıcı madde bağımlılığı tedavi edilemez” görüşüne katılma madde kullanmayan (%35.6) ve deneyenlerde(%35.2) madde kullananlara (%24.4) göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. “Uyuşturucu maddeleri kullananlar zayıf iradeye sahip insanlardır” görüşüne katılmama sıklığı madde kullananlarda (%41,6) madde kullanmayan(%28,1) ve deneyenlere (%25,3) göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulundu. Maddeyi deneyen ve kullanan gruplarda kullanmayanlara göre “Sorunları olan kişiler uyuşturucu / uyarıcı madde kullanırlar” (sırasıyla %46,1; %46,1 ve %29) görüşüne katılma sıklıkları anlamlı düzeylerde yüksek saptandı. (Tablo 3).

“Esrar kullananlar diğer maddeleri de kullanmaya yatkındır” görüşüne katılma oranları madde kullananlarda (%52,0), madde kullanmayanlara (%62,3) ve maddeyi deneyenlere (%69,7) göre anlamlı düzeyde düşüktü. Madde kullananlarda maddeyi deneyenlere ve kullanmayanlara göre “Uyuşturucu maddeler insanı sorunlarından uzaklaştırır” (sırasıyla %56.5,

Tablo 1: Gruplar Arasında Sosyodemografik Özelliklerin Dağılımı

	Kullanmayan (n=1357)	Deneyen (n=92)	Kullanan (n=151)		
	%	%	%	X ²	p
Medeni durumu					
Bekar	84,5	87,9	82,9	8,946 (sd:4)	,062
Evli	14,2	8,8	13,0		
Dul-boşanmış	1,4	3,3	4,1		
Okul durumu					
Okul terkler	30,6	31,0	44,8	12,126 (sd:2)	,002*
Okul mezunlar	69,4	69,0	55,2		
Yaşadığı çevre					
Kırsal alan	36,7	12,2	13,8	49,851 (sd:2)	,001*
Kentsel alan	63,2	87,8	86,2		
İş sürekliliği					
Düzenli iş	63,3	63,5	44,5	19,566 (sd:2)	,001*
Düzensiz iş	36,7	36,5	55,5		
Ekonomik durumu					
Zayıf düzey	28,3	31,4	26,6	,717 (sd:4)	,949
Orta düzey	65,4	61,6	66,9		
İyi-çok iyi	6,3	7,0	6,5		
Sigara					
Kullanmıyor	36,7	16,7	4,7	73,133 (sd:2)	,001*
Kullanıyor	63,3	83,3	95,3		
Yaşamboyu alkol					
Kullanmıyor	39,4	7,6	2,0	331,060 (sd:4)	,001*
40 dan az	41,2	28,3	16,1		
40dan fazla	19,4	64,1	81,9		
*: ki-kare testinde anlamlı p değerleri(p<,05) (sd:serbestlik derecesi)					

*: ki-kare testinde anlamlı p değerleri(p<,05) (sd:serbestlik derecesi)

Tablo 2: Kullanılan Maddelerin Sayısal ve Yüzdesel Dağılımları

Kullanılan madde	Deneyen(n=92)		Kullanan(n=151)		Toplam(n=243)	
	n	%	n	%	n	%
Esrar	41	44,6	101	66,9	142	58,4
Yatıştırıcılar	24	26,1	24	15,9	48	19,7
Uçucular	16	17,4	19	12,6	35	14,4
Narkotikler	2	2,2	4	2,6	6	2,5
Kokain	2	2,2	3	2,0	5	2,1
Diğer	7	7,6	-	-	7	2,9

%39.6, %27.8), “Esrar, alkol ve sigaradan daha tehlikeli değildir” (sırasıyla %55.6, %39.1, %33.3) ve “Esrar bağımlılık yapmaz” (sırasıyla %55.5, %31.9, %24.3) görüşlerine katılma sıklıkları anlamlı düzeyde daha yüksekti. Maddeyi kullanan ve deneyen gruplarda kullanmayanlara göre “Kişi uyuşturucu/uyarıcı madde kullanımını denetleyebilir” (sırasıyla %72.0, %69.7 ve %60.6), “Bir kez uyuşturucu kullanmaktan bir şey çıkmaz” (sırasıyla %37.0, %39.1 ve %21.4) ve “İradem kuvvetlidir, uyuşturucu maddeleri denesem de bağımlı olmam” (sırasıyla %51.4, %44.0 ve %28.9) görüşlerine katılma sıklıkları anlamlı düzeylerde yüksek saptandı. Gruplar arasında “Uyuşturucu maddelerin etkilerinin nasıl

olduğunu merak ediyorum” görüşüne katılma sıklıkları arasında anlamlı bir farklılık saptanmadı (Tablo 4).

TARTIŞMA

Çalışma grupları arasında yaş ortalamaları açısından anlamlı farklılık bulunmasını örneklem oldukça büyük hacimde olmasına bağlıyoruz. Örneklem büyük hacimli olduğu için standart sapmaların ortalama değerlere göre oldukça düşük olması nedeniyle yaş ortalamaları arasında büyük farklılıklar yokken; gruplar arası anlamlı farklılık ortaya çıkmıştır.

Tablo 3. Gruplar Arasında Madde ve Kullanımına Yönelik Görüşler-I

		Kullanmayan (n=1357)	Deneyen (n=92)	Kullanan (n=151)	İstatistiksel Değerlendirme	
	#	%	%	%	x ² (sd:2) p	
Uyuşturucu maddeler sağlığa zararlıdır.	H E	25,8 74,2	18,5 81,5	26,7 73,3	2,566	,277
Gençlerin uyuşturucu/uyarıcı maddeler hakkında yeterli bilgileri var.	H E	74,9 25,1	72,2 27,8	71,8 28,2	,890	,641
Uyuşturucu maddeleri kullananlar zayıf iradeye sahip insanlardır.	H E	40,9 59,1	34,1 65,9	55,0 45,0	13,430	,001*
Sorunları olan kişiler uyuşturucu / uyarıcı madde kullanırlar	H E	71,0 29,0	53,9 46,1	53,7 46,3	27,722	,001*
Uyuşturucu / uyarıcı madde bağımlılığı tedavi edilemez.	H E	64,4 35,6	64,8 35,2	75,6 24,4	7,285	,026*
Bir arkadaşım uyuşturucu kullansa, ben bırakmasına yardım edebilirim.	H E	40,9 59,1	37,4 62,6	43,7 56,3	0,950	,622

#:H: Hayır katılmıyorum, E:Evet Katılıyorum.
*: ki-kare testinde anlamlı p değerleri(p<,05) (sd:serbestlik derecesi)

Tablo 4. Gruplar Arasında Madde ve Kullanımına Yönelik Görüşler-II

		Kullanmayan (n=1357)	Deneyen (n=92)	Kullanan (n=151)	İstatistiksel Değerlendirme	
	#	%	%	%	x ² (sd:2) p	
Esrar kullananlar diğer maddeleri de kullanmaya yatkındır.	H E	37,7 62,3	30,3 69,7	48,0 52,0	8,574	,014*
Uyuşturucu maddeler insanı sorunlarından uzaklaştırır.	H E	72,2 27,8	60,4 39,6	43,5 56,5	54,125	,001*
Esrar, alkol ve sigaradan daha tehlikeli değildir.	H E	66,7 33,3	60,9 39,1	44,4 55,6	30,029	,001*
Kişi uyuşturucu / uyarıcı madde kullanımını denetleyebilir.	H E	39,4 60,6	30,3 69,7	28,0 72,0	9,407	,009*
Bir kez uyuşturucu kullanmaktan bir şey çıkmaz.	H E	78,6 21,4	60,9 39,1	53,0 37,0	57,589	,001*
İradem kuvvetlidir, uyuşturucu maddeleri denesem de bağımlı olmam.	H E	71,1 28,9	56,0 44,0	48,6 51,4	37,342	,001*
Esrar bağımlılık yapmaz.	H E	75,7 24,3	68,1 31,9	44,5 55,5	65,130	,001*
Uyuşturucu maddelerin etkilerinin nasıl olduğunu merak ediyorum.	H E	75,9 24,1	69,7 30,3	71,6 28,4	2,897	,235

#:H: Hayır katılmıyorum, E:Evet Katılıyorum.
*: ki-kare testinde anlamlı p değerleri(p<,05) (sd:serbestlik derecesi)

Çalışma grubumuz, askerlik görevini yapmakta olan bireylerden oluşmuştur. Ülkemizin hemen hemen her bölgesinden ve ilinden, değişik sosyal ve ekonomik kesimlerden, değişik meslek gruplarından ve değişik yaşam koşullarından gelmişlerdir. Madde kullanan ve deneyen gruptaki bireylerin büyük çoğunluğunun askerlik öncesi dönemde kentsel alanda yaşıyor olduğu dikkat çekicidir. Bu bulgumuz kentlerde maddeye erişilebilirliğin daha kolay olması, kentsel ortamda toplumsal oto-kontrolün azalması ve toplumsal değer yargılarının zayıflaması ile hızlı ve sağlıksız kentleşmenin doğurduğu sorunlarla karşı karşıya kalmanın daha yoğun olması sonucunda kentte yaşayanlarda madde kullanım sıklı-

ğının daha fazla olduğunu ileri süren önceki bazı görüşleri desteklemektedir (5, 6, 22,23).

Madde kullanan grupta okul terki ve düzensiz iş yaşamı sıklıklarının anlamlı düzeyde daha yüksek olması yine bu gruptaki bireylerin ergenlik ve erken yetişkinlik dönemlerinde sorunlu ve topluma uyumsuz olduklarını gösterebilir. Madde kullanan grupta daha yüksek olmak üzere hem deneyen hem de kullanan gruplarda sigara ve alkol kullanma sıklıklarının madde kullananlara göre anlamlı düzeyde yüksek bulunması; bu gruplardaki bireylerin bir maddeye karşı bağımlılık sorunlarının olduğunu vurgulamaktadır. Önceki benzer çalışmalarda da madde kullanım sıklığı ile iş değiştirme, okul bırakma,

alkol kullanımı ve suç işleme oranları arasında pozitif ilişki bildirilmiştir (22, 24,25).

Çalışma grubunun yaklaşık %5,8 (n=92)'inin sadece bir kez deneme şeklinde uyuşturucu madde kullanmış olması ve bu kişilerin %47,8 (n=44, tüm grubun %2,75'i)'inin de esrarı denemeleri dikkat çekicidir. Maddeyi en az iki ve daha fazla sıklıkta kullananlar ise tüm grubun %9,4 (n=151)'ünü oluştuyordu. Toplam yaşam boyu prevalans ise %15,2 bulunmuştur. 1997 yılında 1942 kişilik benzer popülasyonda yaptığımız bir çalışmada tüm grubun %3.3 (n: 64)'ünün bir defa, %4.8 (n:93)'inin ise iki ya da daha fazla sıklıkta madde kullandıkları ve toplam yaşam boyu prevalansın %8.1 olduğu saptanmıştı (22). Asker popülasyonunda 1992 yılında yapılan bir çalışmada ise yaşam boyu psikoaktif madde kullanma sıklığı %1,52 olarak bildirilmiştir (26). Bizim bulduğumuz oranlar asker popülasyonunda yapılmış olan bu 1992 çalışma verilerine göre oldukça yüksek sıklıkta iken; 1997 yılı çalışma verilerine daha yakın değerlerdedir. Askerliğin doğası gereği, çalışma örneklemimizin ülkemizin tüm bölgelerinden ve illerinden gelen bireyleri içermesi göz önüne alınırsa; gerek çalışmamızın ve gerekse asker popülasyonunda yapılmış önceki çalışmaların sonuçlarının, ülkemizin genelini yansıtacak nitelikte olması daha olası bir durumdur.

İstanbul'da lise öğrencilerinde yapılan çalışmalarda yaşam boyu en az bir kez madde kullanım sıklığı 1991 yılında % 2,6 iken (27), 1995 yılında % 7 olarak saptanmıştır (28). İstanbul'da 1478 kişilik bir örneklemde 1996 yılında yapılmış bir başka epidemiyolojik çalışmada ise tüm grubun % 5,2'inin maddeyi denedikleri ve bunların da % 61'inin (tüm grubun % 3,17'inin) ise maddeyi kullanmaya devam ettiği bildirilmiştir (29). 1996 yılında 6800 lise öğrencisini kapsayan bir prevalans çalışmasında ise yaşam boyu esrar kullanma sıklığı % 4,2 olarak saptanmıştır (30).

Sağlık Bakanlığının 1995 yılında yürüttüğü bir projede, 7 ilde yapılan anket sonuçlarına göre yaşam boyu alkol dışı psikoaktif madde kullanımı oranı %3,5 bulunmuştur (31). 1998 yılında 15 ilde yapılan 20000 anketlik bir çalışmada lise öğrencileri arasında yaşam boyu en az bir kez esrar kullanma oranı %3,6, ucu kullanım oranı %8,6, uyuşturucu-uyarıcı madde kullanan oranı %3,3 olarak bildirilmiştir (32). Üniversite bazında yapılan bir çalışmada alkol ve sigara dışında

kalan diğer bağımlılık yapıcı maddeleri yaşam boyu en az bir kez kullanım oranı %5-9 arasında saptanmıştır (23).

Yukarıda bahsedilen çalışma verilerine dayanarak toplumumuzda ve bilhassa gençlerimiz arasında madde kullanım sıklığının, geçen yıllara göre önemli boyutlarda arttığını söyleyebiliriz; ancak tüm bu çalışmalarda seçilen örneklemelerin ve kullanılan anketlerin farklılığı gibi bir takım nedenlerin de bulunan sıklıklar üzerinde önemli değişiklikler yaratabileceği göz ardı edilmemelidir.

Madde ve kullanımına yönelik bilgiyi ve bilinci değerlendiren "Gençlerin uyuşturucu/uyarıcı maddeler hakkında yeterli bilgileri var" görüşüne her üç gruptaki deneklerin yaklaşık yarısından fazlasının katılmaması uyuşturucu madde ve kullanımı konusunun toplum bazında hala yeterince işlenemediğini düşündürmektedir. Her üç gruptaki deneklerin yarısından daha fazlasının "Uyuşturucu/uyarıcı madde bağımlılığı tedavi edilemez" görüşüne katılmamalarının yanında; "Bir arkadaşım uyuşturucu madde kullansa, ben onun maddeyi bırakmasına yardım edebilirim" ve "Uyuşturucu maddeler sağlığa zararlıdır" görüşüne katılmaları; çalışma grubunun konuya daha iyimser bakabildiğini yansıtmaktadır.

Madde kullananlarda diğer iki gruba göre "Esrar kullananlar diğer maddeleri de kullanmaya yatkındır" görüşüne katılmanın daha düşük oranlarda olmasından; madde kullanan grubun esrarı bir geçiş maddesi olarak görmediği görüşünü çıkartabiliriz. Yine aynı grupta "Uyuşturucu maddeler insanı sorunlarından uzaklaştırır", "Esrar, alkol ve sigaradan daha tehlikeli değildir" ve "Esrar bağımlılık yapmaz" görüşlerine katılma ve "Uyuşturucu maddeleri kullananlar zayıf iradeye sahip insanlardır" görüşüne katılmama oranlarının diğer iki grubun oranlarından daha yüksek bulunması da yukarıdaki saptamamızı kuvvetlendirmektedir.

Hem madde deneyen, hem de kullanan grupların her ikisinde de "İnsan uyuşturucu/uyarıcı madde kullanımını denetleyebilir", "Bir kez uyuşturucu kullanmaktan bir şey çıkmaz" ve "İradem kuvvetlidir, uyuşturucu maddeleri denesem de bağımlı olmam" görüşlerine katılma oranlarının madde kullanmayanlara göre anlamlı düzeyde daha yüksek bulunması; madde kullanan bireylerin kendilerine aşırı ve yalancı bir güven hissi beslediklerini düşündürmektedir. Böyle bir

düşüncenin bu kişilerde bilişsel bir bozukluk nedeniyle mi , yoksa ego savunma mekanizmalarının devreye girmesi sonucu mu ortaya çıktığı araştırılmalıdır.

Madde deneyen ve kullanan gruplarda “Sorunları olan kişiler uyuşturucu/uyarıcı madde kullanırlar” görüşüne madde kullanmayanlara göre anlamlı düzeyde daha fazla sıklıkta katılma, gerçeğe uygun bir bulgu olarak değerlendirilmiştir. Bu bulguyu destekler mahiyette daha önce yapılmış bir araştırmada alkol ve madde tüketiminin boşanmış ya da ayrı yaşayan, işsiz olan, sorunları olan bireylerde daha sık olduğu bildirilmiştir (33). Başka bir çalışmada ise madde kullanımı ile psikiyatrik bozukluk ve belirtiler arasındaki olası ilişkiler irdelenmiş olup; primer psikiyatrik bozukluğun madde kullanımına neden olabileceği gibi, madde kullanımının psikiyatrik sendrom ve semptomları ortaya çıkartabileceği ileri sürülmüştür (34).

İlaç bağımlılığına yönelik yargıların değerlendirildiği Özüğurlu ve Köknel’in (1972) (21) çalışmasında bireyi madde kullanmaya iten nedenlerin başında toplum baskısı, irade zayıflığı ve kişisel yetersizliğin geldiği ileri sürülmüştür. Akın’ın (1997) (13) çalışmasında ise madde kullananların yardıma ihtiyaç duydukları, bu kişilere yardım edilmesi gerektiği, madde kullanımının toplumsal bir sağlık sorunu olduğu ve toplumun uyuşturucu madde ve kullanımının zararları ve korunma yolları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı görüşleri ankete katılanların yarısından fazlasınca ifade edilmiştir. 1997 yılında yaptığımız çalışmada da şimdiki bulduklarımıza benzer sonuçlar alınmıştı ve grubun yarısından daha fazlasının “gençlerin madde ve kullanımı hakkında yeterli bilgilerinin olmadığı” görüşünde olduğu saptanmıştı (14).

Sonuç olarak madde deneyen ve kullanan bireylerin madde ve kullanımına yönelik olarak konunun önemini kavramada zorluk ve eksikliklerin yanı sıra, kendilerine riskli ve aşırı bir güven hissi beslediklerini söyleyebiliriz. Böyle bir düşüncenin bu kişilerde önceden var olan ya da madde kullanımı sonrası ortaya çıkan bilişsel bir bozukluk nedeniyle mi, yoksa ego savunma mekanizmalarının devreye girmesi sonucu mu ortaya çıktığı araştırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- 1- Regier DA, Farmer ME, Rae DS, et al. Comorbidity of mental disorders with alcohol and other drug abuse. Results from the Epidemiologic Catchment Area (ECA) Study. JAMA 1990; 264: 2511-2518.
- 2- Holland M. Substance use and mental health problems: meeting the challenge. Br J Nurs 1998; 7:896-900.
- 3- Kavanagh DJ, Greenaway L, Jenner L, et al. Contrasting views and experiences of health professionals on the management of comorbid substance misuse and mental disorders. Aust N Z J Psychiatry 2000; 34: 279-289.
- 4- Anonymous. The end of addiction. Psychol Today 1992; 25: 64-71.
- 5- Doğan YB. Bağımlılık kavramı ve model anlayış. Alkol ve Alkol Dışı Madde Bağımlılığı, 1. Baskı, Dilbaz N (Editör) Ankara: Mutludoğan Ofset Matbaacılık, 1998, s.1-8.
- 6- Akşit BT. Türkiye’de madde istismarı ve Godot beklentisi. 3P Dergisi 1997; 5 (Ek 2): 46-50.
- 7- Uluğ B. Madde bağımlılığı epidemiyolojisi. Alkol ve Alkol Dışı Madde Bağımlılığı. Dilbaz N (Editör). Ankara: Mutludoğan Ofset Matbaacılık, 1998, s.27-31.
- 8- Bendtsen P, Akerlind I. Changes in attitudes and practices in primary health care with regard to early intervention for problem drinkers. Alcohol Alcohol 1999; 34:795-800.
- 9- Aalto M, Pekuri P, Seppa K. Primary health care nurses’ and physicians’ attitudes, knowledge and beliefs regarding brief intervention for heavy drinkers. Addiction 2001; 96:305-311.
- 10- Williams K. Attitudes of mental health professionals to co-morbidity between mental health problems and substance misuse. J Ment Health 1999; 8: 605-613.
- 11- Hall W, Flaherty B, Homel P. The public perception of the risks and enefits of Alcohol Consumption. Aust J Public Health 1992; 16: 38-42.
- 12- Caetano R. Public opinions about alcoholism and its treatment. J Stud Alcohol 1987; 48: 153-160.

- 13-Giesbrecht N, Greenfield TK. Public opinions on alcohol policy issues: a comparison of American and Canadian surveys. *Addiction* 1999; 94:521-531.
- 14-Gossop M, Eiser JR, Ward E. The addict's perceptions of their own drug-taking: implications for the treatment of drug dependence. *Addict Behav* 1982;7:189-194.
- 15-Kleinman P. Survey of Americans' Attitudes on Substance Abuse. The National Center on Addiction and Substance Abuse at Columbia University. New York, 1998.
- 16-Sanchez RP. Cigar and pipe smoking in the U.S. military: prevalence, trends, and correlates. *Mil Med* 2001;166: 903-908.
- 17-Golub AL, Johnson BD. Alcohol is not the gateway to hard drug abuse. *J Drug Issues* 1998; 28: 971-984.
- 18-Miller JS. A time for everything: changing attitudes and approaches to reducing substance abuse. *Can Med Assoc J* 1998; 159: 485-487.
- 19-Robertson R. Dispelling the myths about addiction: strategies to increase understanding and strengthen research / care of drug users in general practice: a harm minimisation approach. *BMJ* 1998; 316:1683.
- 20-Özügürlü K, Köknek Ö. İlaç bağımlılığı ve sosyal değer yargıları. 8. Milli Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi Kitabı, Ankara, 1972, s.221-230.
- 21-Akın M. Lise öğrencilerinin madde kullanımının zararlarına ilişkin eğitim gereksinimleri. 33.Ulusal Psikiyatri Kongresi Kitabı, Antalya, 1997, s.281-288.
- 22-Ebrinç S, Çetin M, Evren C, et al. 1942 genç erkekte sigara, alkol ve uyuşturucu madde kullanımına ilişkin tutumlar. 35. Ulusal Psikiyatri Kongresi ve Uluslararası Kros-Kültürel Psikiyatri Uydu Sempozyumu, Poster Bildiri Sunumu, Trabzon, 6-12 Eylül 1999.
- 23-Yüksel N, Dereboy Ç, Çifter İ. Üniversite öğrencileri arasında madde kullanımı. *Türk Psikiyatri Dergisi* 1994; 5: 283-286.
- 24-Ebrinç S, Evren C, Başoğlu C, et al. Adli gözlem için gelen suçlularda sosyodemografik özellikler, kaygı, öfke ifadesi ve benlik saygısının kişilik bozukluğu ile ilişkisinin araştırılması. *Düşünen Adam* 2002;15: 97-103.
- 25-Atağ E. Antisosyal Davranış Bozukluğu Gösteren Olguların Askerlik Ortamına Uyumları Üzerine Bir Araştırma. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, Ankara: Gülhane Askeri Tıp Akademisi Psikiyatri Anabilim Dalı, 1985.
- 26-Karaca HU. Alkol ve Psikoaktif Madde Kullanımı ile İlgili 2300 Kişilik bir Örneklemde Demografik ve Psikososyal Yönleriyle Epidemiyolojik Bir Çalışma. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, İstanbul: : Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, 1992.
- 27-Özer ÖA. Ortaöğretim Öğrencilerinin Psikoaktif Madde Kullanımına Yaklaşımı ve Demografik Özellikler. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, İstanbul: Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, 1991.
- 28-Yazman Ü. Lise Gençliğinin Psikoaktif Maddelere Bakışı ve Kullanım Oranlarının Türkiye-İstanbul Örneği ile İncelenmesi. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi, İstanbul: Bakırköy Ruh ve Sinir Hastalıkları Hastanesi, 1995.
- 29-UNDCP. İstanbul'da Madde İstismarı Çalışması. 4.Rapor: Niceliksel Araştırma, Madde Konusunda Bilgi, Tutum ve Kullanım Araştırması. Yayınlanmamış Rapor, 1996.
- 30-Ögel K, Tamar D. Uyuşturucu Maddeler ve Bağımlılık. Okul Eğitim Paketi, Öğrenci Anketi Bulguları. İstanbul: AMATEM/Özel Okullar Derneği, 1996
- 31-Sağlık Bakanlığı. Lise Öğrencilerinin Sigara, Alkol ve Uyuşturucu Maddeler Konusundaki Bilgi, Tutum ve Davranışlarının Belirlenmesi Projesi Raporu. Ankara, 1995
- 32-Ögel K, Tamar D, Evren C, Çakmak D. Lise gençleri arasında sigara, alkol ve madde kullanım yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2001;12: 47-52.
- 33-Royo-Bordonada MA, Cid-Ruzafa J, Martin-Moreno JM, Guallar E. Drug and alcohol use in Spain: consumption habits, attitudes and opinions. *Public Health* 1997; 111: 277-284.
- 34-Crome IB. Substance misuse and psychiatric comorbidity: towards improved service provision. *Drugs, Education, Prevention and Policy*; Abingdon 1999; 6 : 151-174.